

УДК 338.45:336.64

Людмила Редько

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ІНСТИТУЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВ

У статті встановлено, що всі інновації у сфері управління фінансовими ресурсами підприємства мають спиратися на відповідні надійні інститути, які, у свою чергу, мають бути запорукою розподілу ризиків, стимулювання до інноваційної активності підприємств, спрямування інноваційно активної поведінки на дієві шляхи управління фінансовими ресурсами, а для успішного застосування інновацій на підприємстві необхідно підтримувати цей процес також надійними інститутами.

Ключові слова: інститути, інновації, інституційне забезпечення, інноваційний розвиток, інноваційна активність, інституційне середовище, інституціональне середовище, інституціональні інновації.

Lyudmyla Red'ko. THE KEY ASPECTS OF INSTITUTIONAL AND INNOVATIVE PROVISION OF MANAGING FINANCIAL RESOURCES OF ENTERPRISES.

The author thinks that all the innovations in managing financial resources of the enterprise should be supported by the corresponding institutions, which, in its turn, should be a precondition for spreading risks, stimulation of innovative activity of enterprises, direction of innovatively active behavior at effective ways of managing financial resources and successful application of innovations at the enterprise needs dependable institutions.

Key words: institutions, innovations, institutional support, innovative development, innovative activity, institutional environment, institutional innovations.

Людмила Редько. КЛЮЧЕВЫЕ АСПЕКТЫ ИНСТИТУЦИОННО-ИННОВАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ РЕСУРСАМИ ПРЕДПРИЯТИЙ.

В статье установлено, что все инновации в сфере управления финансовыми ресурсами предприятия должны опираться на соответствующие надежные институты, которые, в свою очередь, должны быть предпосылкой распределения рисков, стимулирования к инновационной активности предприятий, направленности инновационно активного поведения на действенные пути управления финансовыми ресурсами, а для успешного применения инноваций на предприятии необходимо поддерживать этот процесс также надежными институтами.

Ключевые слова: институты, инновации, институционное обеспечение, инновационное развитие, инновационная активность, институционная среда, институциональная среда, институциональные инновации.

Вступ

Останніми роками, а особливо під час кризи, вітчизняні підприємства регулярно стикаються з безальтернативністю інноваційного шляху розвитку саме через недосконалу інституційну базу. Здебільшого існує проблема розбіжності стратегічних напрямів діяльності: з одного боку, пристосування підприємств до зовнішніх та внутрішніх змін, а з іншого – функціонування відповідно до вироблених моделей управління фінансовими ресурсами.

Таким чином, функціонування будь-якої системи фінансового управління повинне мати відповідне інституційне забезпечення. Воно досягається розробкою та прийняттям відповідних законів, статутів, інститутів, постанов уряду, наказів міністерств та відомств, а також отриманням ліцензій, розробкою статутних документів, нормативів, інструкцій, методичних вказівок тощо. Це зумовлено тим, що інститути – це правила, які обмежують поведінку економічних агентів і впорядковують взаємодію між ними, а також механізм примусу, що забезпечує дотримання встановлених правил [1, с. 287]. Крім того, з активізацією інноваційної діяльності пов'язане і вирішення економічних проблем на підприємстві, у тому числі й управління фінансовими ресурсами.

В Україні правові аспекти інноваційної діяльності відображені в таких документах як: Закони України “Про інноваційну діяльність”, “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні”, Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження порядку надання фінансової підтримки суб’єктам інноваційної діяльності за рахунок коштів державного бюджету шляхом здешевлення довгострокових кредитів”, Постанова Верховної Ради України “Про дотримання законодавства щодо розвитку науково-технічного потенціалу та інноваційної діяльності в Україні”, Указ Президента України “Про фінансову підтримку інноваційної діяльності підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави”, Указ Президента України “Про стан науково-технологічної сфери та заходи щодо забезпечення інноваційного розвитку України”. Але здебільшого законодавчо-нормативна база щодо інноваційної діяльності та її стимулювання стосується лише підприємств та установ, які отримують бюджетні кошти, або держави в цілому.

Постановка завдання:

- проаналізувати та оцінити інноваційні шляхи розвитку вітчизняних підприємств;
- виявити причини низької інноваційної активності українських підприємств через призму управління фінансовими ресурсами;
- визначити та оцінити вплив інституційних та інноваційних чинників на розвиток підприємств;

– запропонувати шляхи підтримки ефективної діяльності процесу управління фінансовими ресурсами підприємства через застосування інституційно-інноваційних елементів.

Результати

Необхідною умовою успішного переходу до етапу інноваційного розвитку є послідовне виконання попередніх етапів, що базуються на досягненні обов'язкових 12-ти базисних показників конкурентоспроможності країни, з яких на першому місці мають бути такі: достатній рівень інституціональних перетворень, інфраструктура, стабільність макроекономічних показників, здоров'я нації та початкова освіта [2].

Якщо розглядати інноваційний шлях розвитку як один із варіантів розміщення капіталу, то, виходячи із загальних підходів фінансового менеджменту, мають існувати альтернативні варіанти розміщення, порівняння з якими надає можливість оцінити всі переваги й недоліки досліджуваного варіанта [2]. Інакше кажучи, необхідно сприяти інноваційному розвитку як на рівні держави, так і на рівні будь-якого підприємства. При цьому слід зважати на те, що економіка будь-якої країни розвивається під впливом об'єктивних економічних інститутів.

Інноваційна активність національної економіки визначається результатами діяльності підприємств, які розробляють, упроваджують нововведення на підприємствах. Інноваційна діяльність підприємства залежить від його інноваційного потенціалу, який розглядають як сукупні можливості підприємства щодо ефективного впровадження нових технологій. Такими можливостями вважають сукупність фінансових, кадрових, матеріальних та інших ресурсів [3, с. 142].

Рівень інноваційної активності українських підприємств залишається поки що низькою і має тенденцію до зменшення. Головною перешкодою для інвестування інновацій є дефіцит фінансових ресурсів підприємств. Більшість керівників підприємств розуміють, що розробка і впровадження інновацій є не лише умовою забезпечення конкурентоспроможності підприємства, а й технологічною необхідністю, однак для технологічного лідерства необхідна проривна інноваційна стратегія розвитку. Серед лідерів впровадження інновацій є акціонерні товариства (у 2006 р. інноваційною діяльністю займалися 89,6% від загальної кількості інноваційно активних підприємств). На сьогодні для збереження такої ситуації, а саме стабільності та заохочення НДДКР, слід [4, с. 13]:

– залучити додаткові кошти або, принаймні, зменшити витрати, щоб забезпечити підприємствам більшу самостійність у діях і звільнити їх від необхідності пасивно чекати на замовника (слід переглянути порядок оподаткування НДДКР, виконуваних за рахунок власних коштів);

– заохочувати заходи щодо розміщення замовлень на НДДКР (спрямування коштів з бюджету у вигляді державного замовлення чи цільового фінансування).

Всі інновації у сфері управління фінансовими ресурсами підприємства, орієнтовані на динамічний розвиток і невпинне підвищення ефективності виробництва, мають спиратись на власну юридичну базу або відповідні нормативно-правові акти, тобто інститути.

Слід також зауважити, що на сьогодні відсутність дієвих інститутів інвестиційного фінансування перешкоджає міжгалузевому “переливу” фінансових ресурсів. Високотехнологічні та наукоємні галузі практично не мають доступу до фінансових ресурсів для забезпечення інновацій, а це поглиблює спеціалізацію країни на товарах нижчого рівня переробки та видобуванні сировини. Технологічне відставання українських підприємств від зарубіжних конкурентів пов’язано, зокрема, з їх низькою інноваційною активністю, слабким рівнем сприйнятливості до нововведень. Керівники та спеціалісти вітчизняних підприємств досі не мають повного уявлення про роль інновацій в економічному розвитку, не використовують сучасних методів управління інноваційними процесами.

Комплексне дослідження дії фактора інституційно-фінансового забезпечення інноваційної діяльності та його впливу на розвиток високотехнологічного виробництва, динаміку технологічних зрушень у структурі промислового комплексу свідчить про відсутність інтегративного елемента, який сприяв би стійкому розвитку інноваційної діяльності [4, с. 15].

Отже, шлях до зростання інноваційної активності українських підприємств має пролягати через системний механізм взаємодії держави та підприємств цієї галузі, а також через розробку механізму формування інституціонального середовища, сприятливого для розвитку партнерства між державою та підприємствами, зокрема створення системи спеціальних інститутів з регулювання партнерських відносин. Надійні інститути є запорукою розподілу ризиків, стимулювання інноваційної активності підприємств, спрямування інноваційно активної поведінки на дієві шляхи управління фінансовими ресурсами. Саме дієві інститути та відповідне інституційне середовище покликані мінімізувати витрати, а отже, і примножити або хоча б заощадити певні фінансові ресурси підприємства.

Інституціональне середовище можна представити як певну сукупність основоположних політичних, соціальних, юридичних та економічних правил, що визначають рамки поведінки [1, с. 287]. Інституційне середовище впливає й на інвестиційну привабливість як чинник управління фінансовими ресурсами. Через відсутність стимуляційних інститутів кількість пропозицій щодо інноваційно-інвестиційних проектів зменшується, а разом з тим знижується потенціал інноваційності самого підприємства.

Однією з важливих форм партнерства може стати проектне фінансування, що супроводжується виявленням, оцінюванням та розподілом ризиків між сторонами угоди про партнерство, забезпеченням фінансової безпеки великих, капіталомістких проектів, включає можливі збитки і припинення проектів [4, с. 16]. Але більш дієвим методом воно буде за умов комплексного використання з інституціональним проектуванням.

Інституціональне проектування – це діяльність, спрямована на розробку моделей економічних інститутів [1, с. 287]. Підприємство, тобто суб'єкт господарської діяльності, виступає як один із факторів виробництва та ресурсного забезпечення. Обмеженість фінансових ресурсів на підприємстві є “ядром” економічного аналізу. Саме такий аналіз дає змогу розкрити та мобілізувати внутрішньогосподарські резерви, оцінити рівень виконання фінансового плану, своєчасно виявити нестачу фінансових ресурсів та знайти шляхи їх ліквідації, а також вибудувати перспективні кроки та джерела розвитку підприємства. Виходячи з цього, ключем до успішного розв'язання цієї проблеми є ефективне та доцільне управління ними.

Організація управління фінансовими ресурсами на всіх стадіях перебуває під впливом певних інституційних особливостей [6, с. 45]. Перш за все, відносно обмежена мобільність наукових знань та досягнень сучасної економіки зумовлює отримання переваг підприємствами, які прагнуть дотримання активної інноваційної стратегії лідерства. Водночас підприємства намагаються пристосуватись до динамічних змін у ринковому середовищі та реалізувати власні стратегічні та фінансові цілі, але це, зокрема, залежить і від національної специфіки інституціональних засад діяльності. Наприклад, системи управління інноваційною діяльністю, правового регулювання фінансового управління на підприємствах, взаємодії з інноваційно розвиненими вітчизняними і зарубіжними підприємствами, сприяння державних органів кооперації для створення інноваційних проектів. Завдяки цьому можна сподіватись на подальші успіхи інноваційних проектів та заощадження коштів.

Інноваційний проект процесу управління фінансовими ресурсами підприємства може включати певну кількість індивідуальних програм дослідження, тобто часткових процесів, що забезпечуються сукупністю дієвих інститутів. Самі інновації передбачають освоєння нової лінії, нових підходів та чинників, що допомагають вирішити ряд проблем, нової методики, заснованої на спеціальній технології, що здатна вивести на ринок продукт. Інновації є основним засобом підвищення вартості підприємства та його оцінювання [5]. Але для успішного застосування інновацій на підприємстві необхідно підтримувати цей процес надійними інститутами (інститут розподілу ризиків, інститут інформації, інститут стимулювання бізнесу, інститут захисту інноваційного бізнесу), що є передумовою розподілу ризиків, акумулювання інформації, оволодіння практиками співробітництва в

управлінських системах. Без набору необхідних дієвих інститутів захисту інноваційного бізнесу в умовах ринкової нестабільності не виникає стимулів до інновацій.

На підприємстві дієвість інститутів оцінюється з погляду швидкості донесення інформації про сигнали ринку та здатності допомагати підприємствам автономно застосовувати інновації. Інакше кажучи, дієві інститути покликані мінімізувати трансакційні витрати, а не призводити до накопичення неефективності, гальмуючи інновацію та ініціативу економічних агентів.

Таким чином, доцільно досліджувати специфіку інституціональних передумов, які б сприяли реалізації інноваційного потенціалу підприємства. Зокрема, об'єктом аналізу стали високотехнологічні наукоємні компанії провідних за технологічним рівнем країн – Німеччини та Великобританії. Організація інноваційного процесу на всіх стадіях, починаючи з наукових досліджень та закінчуючи стратегією виходу на ринок нового продукту, на підприємстві відчуває вплив як загальнонаціональних інституціональних особливостей, так і корпоративних. Зокрема, перша стадія – проведення НДДКР, особливо фундаментальних досліджень, – у більшості країн продовжує залишатись у компетенції держави, а отже, підтримується залежність наукового забезпечення високотехнологічних фірм від національної інноваційної системи та інноваційної політики.

Отже, розглядаючи проблему інституційно-інноваційного забезпечення управління фінансовими ресурсами підприємства, можна запропонувати виділення та застосування такої категорії, як інститут регламентування діяльності окремих підрозділів підприємства, який насамперед має включати фінансові аспекти та ресурсний потенціал. Провідну роль в інституціональному розвитку відіграють інституціональні інновації, тобто ті нововведення, які здійснюються у формальних і неформальних правилах і при їх взаємодії. Економічні чинники здатні впливати на впровадження чи рішення про відмову від інновацій. У рамках цієї концепції вони мають “фоновий” характер, тобто вимагають забезпечення максимальної (або прийнятної) економічної ефективності для будь-якого інвестиційного проекту.

Інституціональні інновації – це нововведення, що здійснюються у формальних та неформальних правилах та при їх взаємодії [1, с. 287]. Оскільки основною метою управління підприємством взагалі та управління фінансовими ресурсами зокрема є отримання прибутку, то слід зважати на те, що власники підприємств не зможуть знаходитись постійно на рівні отримання найвищих доходів, якщо постійно використовуватимуть ті самі (іноді давно застарілі) обладнання, техніку та технологію. Тотожний вплив на загальний процес виробництва справляють і фінансові інститути, зокрема інновації. Важливим чинником при цьому є технологія, яка має систематично вдосконалюватись згідно з новими програмами та результатами діяльності груп фахівців, що займаються НДДКР. Але, змінюючи тех-

нології виробництва, не можна залишати без уваги управлінські та фінансові технології. У єдиному циклі “наука – виробництво – ринок” інноваційний процес – це системно взаємопов’язана та узгоджена послідовність дій з приводу розробки та впровадження нових товарів і технологій або вдосконалення існуючих.

Висновки

У статті обґрунтовано вплив інституційних та інноваційних чинників на процес управління фінансовими ресурсами і визначено, що необхідно враховувати такі елементи, як: інноваційна діяльність підприємства, інноваційний розвиток підприємства, інноваційна програма підприємства, інноваційна політика підприємства, інноваційний потенціал підприємства, інноваційна сфера та інноваційна інфраструктура. Крім того, ці елементи мають доповнити інституціональне середовище, інституціональне проектування, інституціональні інновації.

Доведено, що для успішного застосування інновацій на підприємстві необхідно підтримувати цей процес надійними інститутами, що є передумовою розподілу ризиків, акумулювання інформації, оволодіння практиками співробітництва в управлінських схемах. Без набору необхідних дієвих інститутів захисту інноваційного бізнесу в умовах ринкової нестабільності не виникає стимулів до інновацій.

Дослідження свідчать, що побудова ефективного механізму управління фінансовими ресурсами підприємства є однією з головних передумов прибуткової діяльності будь-якого підприємства. Характеристика цього механізму свідчить про те, що на його ефективність можуть впливати певні чинники.

Література

1. Ткач А.А. Інституціональна економіка. Нова інституціональна економічна теорія : навч. посіб. / А.А. Ткач. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 304 с.
2. Скрипник А.В. Інноваційні перспективи України / А.В. Скрипник // *Фінанси України*. – 2008. – № 5. – С. 103–114.
3. Чабан В.Г. Інноваційний потенціал підприємства та його оцінка / В.Г. Чабан // *Фінанси України*. – 2006. – № 5. – С. 142–148.
4. Федулова Л.І. Інституційно-фінансові можливості забезпечення інноваційної діяльності / Л.І. Федулова // *Фінанси України*. – 2007. – № 12. – С. 3–16.
5. Валдайцев С.В. Оценка бизнеса и инновации / С.В. Валдайцев. – М. : Филинь, 1997. – 336 с.
6. Ortyl K. Statystyczna Kontrola Odbiorcza z Wykorzystaniem Dwustopniowego Planu Badania / K. Ortyl, A. Pacana // *Prace Kół Naukowych Politechniki Rzeszowskiej w Roku Akademickim 2008/2009, OWPRz*. – Rzeszów, 2009. – S. 43–51.